

TÜRKİYE’NİN ANTARKTİKA AÇILIMI: STRATEJİK, EKOLOJİK VE ETİK SORUN VE FIRSATLAR

**Kadriye Eylem ÖZKAYA
LASSALLE**

eylem.ozkaya@klu.edu.tr
0000-0002-5439-2818

Mehmet Evren EKEN

mehmeteken@sdu.edu.tr
0000-0002-5326-470X

Mustafa ATATORUN

mustafaatorun@sdu.edu.tr
0000-0003-1465-8391

**Derleme Makale
Compilation Article**

**Geliş Tarihi
Received: 21.12.2022**

**Kabul Tarihi
Accepted: 18.01.2023**

TURKEY'S ANTARCTIC INITIATIVE: ETHICAL, ECOLOGICAL, AND STRATEGIC PROBLEMS AND OPPORTUNITIES

ÖZ Bu makale Türkiye Cumhuriyeti'nin son on yıldır kutuplara artan ilgisinin Antarktika özelinde yaşanan etik, ekolojik ve stratejik değişimle açıklamakta ve bu politikanın sorun ve fırsatlarının temellerini sürmektedir. Türkiye, kıtanın yönetişimini belirleyen Antarktika Antlaşma Sistemi'ne 1995'te imzacı olmuş, 2017'den bu yana ise bölgeye bilimsel seferler gerçekleştirmeye başlamış ve 2019'da kıtanın Horseshoe adasında geçici bir Türk Bilim Üssü kurmuş durumdadır. 2023'te ise bu üssün kalıcı bir üsse dönüştürülmesi planlanmaktadır. Bu durum aslen geri plandaki bilim insanlarının çok daha uzun bir süredir politika yapıcılarının ilgi ve desteğini bu bölgelere çekme çabalarının bir sonucu olarak belirmiştir. Ancak mesafe açısından böylesine uzak iki alana yönelik ilgi bilimsel bir merakla beraber politik ve toplumsal soru işaretlerini de getirmektedir. Türkiye'ye uzaklığı 14.345,08 km olan Güney Kutbu'na yönelik sürdürülen bu ilgi, ülkeye bilimsel ve stratejik anlamda ne gibi katkılar sunabilir? Zira Dünya'nın en büyük beşinci kıtası olan Antarktika, yeryüzünün en soğuk, ıssız ve ücra kıtası olarak bilinmekle beraber, kıtadaki toprak talepleri ve maden rezervlerinin kullanımı 1959'da imzalanan Antarktik Antlaşma Sistemi ile dondurulmuş durumdadır. Diğer bir tabirle hiçbir ülkenin Antarktika'daki varlığı doğrudan bir faydaya dönüştürmemektedir. Makalenin ilk bölümü Antarktika'nın ekolojik önemi, değişimi ve etkilerini açıklamaktadır. İkinci bölüm stratejik açıdan bölgenin bir mücadele alanına dönüşmesini incelemektedir. Üçüncü bölümse kıtanın yönetişiminde rol oynayan ve Antarktika Antlaşma Sistemi'ndeki bilimsel, siyasi ve etik çıkmazlara ayrılmıştır. Son bölümde ise bu ekolojik, stratejik ve etik çıkmazların Türkiye'nin önündeki sorun ve fırsatlarına dair bir tartışma takip etmektedir.

Anahtar kelimeler: Antarktika Antlaşma Sistemi, Antarktika, Türkiye, Etik, Ekoloji, Jeostrateji

ABSTRACT This article explains the increasing interest of the Republic of Türkiye in the poles in the last ten years with the ethical, ecological and strategic change experienced in Antarctica. It lays the foundations for the problems and opportunities of this policy. Türkiye became a signatory to the Antarctic Treaty System in 1995, which determines the governance of the continent, and has started to conduct scientific expeditions to the region since 2017 and established a temporary Turkish Science Base on the continent's Horseshoe Island in 2019. In 2023, it plans to transform this base into a permanent one. This situation has emerged due to scientists' efforts in the background to attract the attention and support of policymakers to these regions for a much-extended period. However, the interest in these two fields, which are so distant in terms of distance, brings political and social question marks along with a scientific curiosity. What kind of scientific and strategic contributions can this ongoing interest in the South Pole, which is 14,345.08 km from Türkiye, contribute to the country? Because Antarctica, which is the fifth largest continent in the world, is known as the coldest, the most desolate, and the most remote continent of the world, but the Antarctic Treaty, signed in 1959, froze the land demands and the use of mineral reserves in the continent. In other words, no country's presence in Antarctica can turn into a direct benefit. The article's first part explains Antarctica's ecological importance, change, and effects. The second part examines the strategic transformation of the region into a field of struggle. The third chapter is devoted to the scientific, political, and ethical dilemmas in the Antarctic Treaty System that play a role in the continent's governance. The last part discusses the problems and opportunities of these ecological, strategic, and ethical dilemmas for Türkiye.

Keywords: Antarctic Treaty System, Antarctica, Turkey, Ethics, Ecology, Geostrategy

GİRİŞ

Dünya'nın en büyük beşinci kıtası olan Antarktika, giderek artan düzeyde jeopolitik bir sorun alanına dönüşmektedir (Naylor vd. 2008). Yerkürenin en uzak, en ıssız, en ücra, en soğuk ve en çorak kıtası olarak bilinen Antarktika'nın yüzde 97'si buzlarla kaplıdır ve Türkiye'ye olan uzaklığı yaklaşık 14.000 km'dir. Dolayısıyla sıradan bir insan için Antarktika, penguenlerin, fokların ve balinaların merkezinde yer aldığı bir gıda zincirine sahip olmasının dışında insani ve jeopolitik değeri kuşkuyla, yalnızca bilim insanlarının ve turistlerin barışçıl amaçlarla ziyaret ettikleri bir buz kütesinden ibaret düşünülebilir. Ancak kıta, aslında donmuş bir jeopolitik mücadele alanıdır ve üç trendin etkisiyle giderek erimektedir: Küresel ısınma, yeni kaynak arayışı ve yeni güç mücadeleleri. Zira dünya politikası kompleks ve birbirine bağlı hassas bir denge temelinde varlık göstermektedir. Bu hassas dengedeki her türlü değişim küresel siyasetin üzerine kurulu olduğu atmosferik, ekolojik ve jeolojik düzeni değiştirebilir ve bunun sonucunda da başta gıda ve enerji güvenliği olmak üzere sabit sanılan pek çok kaynak ve sürecin sekteye uğraması ihtimalini beraberinde getirmektedir.

Artan dünya nüfusunu beslemek ve bu nüfusun alışageldiği yaşam tarzını sürdürebilmek için dünya giderek daha fazla gıda, mal ve hizmet üretimine ihtiyaç duymakta, bu da daha fazla enerji tüketimine neden olmaktadır. Yenilenebilir enerji kaynaklarına dair arayışlar son dönemde artsa da küresel endüstriyel üretim ve tüketimi zincirinin son iki asırdaki karbon salınım oranı dünyada ciddi değişimlere neden olmuş durumdadır. Bunun sonucunda ortaya çıkan döneme antroposen ya da insan çağı adı verilmektedir (Leane & McGee, 2020). Zira ilk defa insan, kendi eylemliliğiyle fiziksel doğanın dengesini değiştirir hale gelmiş ve bu durum doğanın kendi kendini yenileyebileceği bir düzenle devam etmesini engellemektedir. Böylesi bir süreç de bugün küresel ısınma ve iklim değişimi olarak anılan küresel bir soruna dönüşmüş durumdadır. Mevcut sistemin karbon salınım oranları, dünyadaki sera etkisini de artırmakta, buna mukabil, ortalama sıcaklıklar yükselmekte, dünyadaki buzul alanlar erimekte, tatlı su kaynakları azalmakta, deniz seviyeleri ise yükselmektedir. Deniz seviyelerindeki yükselme ise yalnızca kıyı bölgeleri ve adaların sular altında kalması sorunu olarak düşünülmemelidir. Okyanus ve deniz tabanlarında artan basınç, deprem ve volkanik hareketleri de tetiklemekte, bunun sonucunda ise daha fazla karbon salınımı ortaya çıkmaktadır. Kısacası iklimdeki değişim hem bildiğimiz dünyayı, dünya ile ilişki biçimlerimizi ve dünya siyasetini dönüştürmekte, hem de devlet merkezli Uluslararası İlişkiler modellerinin Yeşil Teori başlığı altında gezegen temelli yaklaşımlarla zorunlu bir etkileşime girerek dönüşmesine neden olmaktadır (Buhari Gülmez & Aydın Dikmen, 2021).

İklim değişikliği dünyanın ilk defa tecrübe ettiği bir durum değildir. Ancak iklimdeki değişiklikler dünya tarihinde ciddi dönüşümlere neden olmuştur. Sözelimi bugün Roma İmparatorluğu'nu etkileyen Kavimler Göçü, hatta Türk Göçleri olarak tarihte yer alan önemli değişimlerin temelinde iklimsel değişikliklerin yattığını biliyoruz. Ancak dünya ilk defa insan merkezli bir iklim değişikliği yaşamaktadır. Diğer bir deyişle, insan davranışlarını etkileyen doğanın dengesi, bu defa insanın kendi eylemliliğiyle bir değişim geçirmekte ve doğal kaynaklar yok olmaktadır. Böylesi bir durum bir yandan küresel bir iklim stratejisini ve iş birliğini mecbur kılarken, diğer yandansa azalan kaynaklara dair bir çıkar ve çatışma iklimini doğurmaktadır.

Dünyanın çorak sanılan buzul kıtası Antarktika da böylesi bir ikilemin bir parçası olarak bugün hem uluslararası iş birliğinin hem de uluslararası çıkar mücadelelerinin giderek merkezine yerleşmektedir. Her bir bölümü eşit egemen devletler tarafından paylaşılmış olan dünyanın tek bölüşülmemiş ve apolitik kaldığı

düşünülen köşesi olan Antarktika, 1959’da imzalanan Antarktika Antlaşma Sistemi ile insanlığın ortak mirası olarak bilime ve barışa adanmış bir kıta olma özelliğine kavuştu. Buna göre kıtada hak talebinde bulunan ülkeler iddialarından vazgeçmemekle beraber, taleplerini askıya aldılar. Kıtanın ‘herkesin’ ve ‘hiç kimsenin’ olduğu gerçeğini temel alan bu sistem 1991’deki Madrid Çevre Koruma Protokolü ile beraber bilimsel amaç dışındaki madencilik faaliyetlerini de yasakladı. Böylelikle kıtada bulunan el değmemiş zengin maden, mineral, karbon ve tatlı su kaynaklarının çıkarılması, kullanımı ve tahribatı önlemlendi. Kısacası kıta apolitize edilerek sivilleştirildi ve sömürüye kapatıldı.

Ancak bu sistem tüm başarılarına rağmen halen Soğuk Savaş dönemini yansıtmakta ve bugün ciddi bir değişime gebedir (Dodds, 2006; Hemmings vd. 2012). Zira kendi ulusal çıkarlarını koruma amacıyla bölgede yüzyıllık aşkın bir süredir araştırma faaliyetlerine devam eden ülkelerle bu ülkelerin arasına katılmaya çalışan yeni güçler bir alan kazanma ve yeni bir sömürü mücadelesine girmiş durumdadır. Kıtayı ilk keşfeden Batılı ülkeler olan Norveç ile Birleşik Krallık’ın yanı sıra, isim sırasına göre Arjantin, Avusturalya, Fransa, Yeni Zelanda ve Şili’nin dışında özellikle Amerika Birleşik Devletleri, Çin Halk Cumhuriyeti ve Rusya’nın kıtadaki bilimsel faaliyetleri ve araştırma üsleri bir jeopolitik alan mücadelesinin canlandığı yorumuna neden olmaktadır. Bu barışçıl ve bilimsellik görüntüsü ardında kıtanın çift kullanımlı (askeri ve jeopolitik amaçlara dayanan bilimsel faaliyetler) faaliyetlerle bir gri alana dönüştüğü yorumları bu konudaki tedirginliği artırmaktadır (Buchanan, 2022). Zira kıtadaki ilk keşif ve bilimsel faaliyetler başta Norveç ve Birleşik Krallık’ın 1908 sonrasında kıtaya bayrak dikerek toprak talebinde bulunmaları sonucunu getirmişti. Hatta İkinci Dünya Savaşı sırasında ve sonrasında ise kıta ABD, Almanya, Birleşik Krallık ve Sovyet donanmalarının keşif ve gözlem faaliyetlerini de tecrübe etmişti. Her ne kadar Antarktik Antlaşma Sistemi temelinde bu faaliyetler kısıtlanmış olsa da bölgenin grileşmesi, yani savaş gibi olmayan, barışçıl görüntüde, ancak savaşimsi alan kapma ve çıkar mücadelelerini ifade eden faaliyetlerin bölgede artış kaydetmesi ciddi tehdit senaryolarına neden olmaktadır. Zira kıtanın yönetişimini belirleyen sistemin 2048’de bir revizyondan geçme ihtimali doğacaktır. İklimsel, çevresel ve jeopolitik değişimlerin ışığında böylesi bir senaryonun ihtimal dışı durduğunu öngörmek de pek mümkün görünmemektedir. Buzullar erimekte, hidrokarbon ve mineral rezervleri ihtiyacı artarken, kıtadaki bu kaynakları çıkarmayı engelleyen tabaka zayıflamakta, yeni sömürü mücadelelerine ayrılan uluslararası çabalarsa artmaktadır. Böylesi bir süreçte karasal bir alana kısıtlanmaktan, denizlerde faaliyet göstererek bölgesel bir güce dönüşen ve küresel rol oynamaya başlayan Türkiye’nin de Antarktika stratejisi ciddi bir önem arz etmektedir.

ANTARKTİKA’NIN TÜRKİYE İÇİN ÖNEMİ

Hızla gelişen bölgesel bir güç olarak Türkiye, 2018 yılında kutuplara, özellikle de Antarktika’ya olan ilgisini “Ulusal Kutup Bilim Programı” ile ilan etmiştir (TÜBİTAK, 2018). Bu çerçevede de 2019 yılında Antarktika’da “Türk Bilimsel Araştırma Kampı” kurulmuş ve bilimsel faaliyetlere başlanmıştır (Zengin, 2019). Bu geçici üssün 2023’te ise kalıcı bir üsse dönüşmesi planlanmaktadır. Türkiye şu anda 1959 Antarktika Antlaşması’nda gözlemci üye olarak faaliyet göstermekte, bilimsel faaliyetler aracılığıyla ise “danışman/istişari” üye olmayı amaçlamaktadır. Böylece Antarktika üzerinde alınan kararlara dahil olarak, kıta üzerinde söz sahibi olan bir aktör olma fırsatını elde etmeyi planlamaktadır. Peki Antarktika neden Türkiye’yi bu derece ilgilendiriyor?

Antarktika hiçbir ülkeye doğrudan çıkar sağlayan ya da herhangi bir ülkenin maddi bir gelir elde edebileceği bir coğrafya değil. Aksine bilimsel faaliyetleri sürdürmek önemli bir kaynak aktarımını gerektiriyor. Bölgede artan turizm ve balıkçılık olanaklarını saymazsak, kıtadan kısa vadede doğrudan elde edilebilecek herhangi bir gelir hiçbir ülke için mevcut değil. Ancak dolaylı ve uzun vadeli açıdan bakılırsa Antarktika uluslararası ilişkilerin geleceğine dair son derece önemli bir kıta. Türkiye'nin Antarktik programının stratejik açıdan uzun süreli faydalarını ise bu anlamda beş ana başlık altında ifade etmek mümkün: 1) Türkiye'nin uluslararası sistemdeki prestijini artırması, 2) Türkiye'nin Dünya'ya dair ve dünyanın genelini ilgilendiren bilgi üretme ve keşifler yapma yeteneğine sahip olan az sayıda gelişmiş ülkeden birisi olarak bilimsel ve teknolojik özerkliğini kazanabilmesi, 3) bu kapasitenin onun stratejik altyapısına destek olması, 4) karasal bir güç olmaktan kıtalararası bilimsel, diplomatik ve stratejik hareket kabiliyetine sahip bir güç olması, 5) Antarktik Antlaşma Sistemi'nin yapısından kaynaklanan kısıtlayıcı ve Batı merkezli sistemin düzenlenmesi sürecinde Türkiye'nin oynayabileceği roller.

Bu bağlamda, Türkiye'nin ortaya koyduğu kutup programı ve bu konuda attığı adımlar, hem dış politikadaki stratejik özerklik hedefiyle hem de Türkiye'nin tarihsel olarak sistem karşıtı değil, sisteme adapte araçlarla uluslararası hiyerarşideki varlığını yükseltme hedefiyle uyumludur (Bilgiç, 2021; Depledge vd., 2020; Yeşiltaş & Pirinççi, 2020). Türkiye'nin küresel bir aktör olma hedefinin, hem Doğu-Batı, Kuzey-Güney hatlarındaki merkezi ve köprü olan coğrafi konumu tarafından hem de mevcut dış politika stratejisiyle desteklendiği söylenebilir. Dış politikada çok-tarafılık ve iş birliğini alışılmışın dışında ancak sisteme adapte bir biçimde ifade eden Türkiye, kendini "en doğudaki Avrupalı, en batıdaki Asyalı" olarak ifade ederek, coğrafi ve zihinsel aidiyetinin tek bir yere indirgenemeyeceğini vurgulamaktadır. Bu çerçevede ülke hem Batı hem de Doğu ile ilişkilerin güçlü tutulması doğrultusunda bir politika benimsemiştir (Dışişleri Bakanlığı, 2022). Bu durum son yıllarda Türkiye'yi izole etmiş olsa da son dönemde hem NATO ve ABD hem Ukrayna-Rusya hem de Afrika ve Arap ülkeleriyle yürütmekte olduğu diplomatik ve ticari faaliyetler kendi stratejik özerkliğini artırma çabalarının örnekleridir.

Yeşiltaş ve Pirinççi'nin (2020) de ifade ettikleri gibi stratejik özerklik bir ülkenin kendi çıkarları için karar alma ve hareket etme kapasitesine dair siyasi, operasyonel ve teknolojik özerkliğini kendi özkaynakları ve ittifaklarıyla güçlendirmesi anlamına gelmektedir. Zira eşit egemen devletlerden oluşan dünya sisteminin doğası hiyerarşik bir yapıya dayanmaktadır. Her ne kadar üstün bir kural koyucunun yokluğunun uluslararası ilişkilerin temel motivasyonu olduğu öne sürülse de birbirine bağımlı ve organize bir uluslararası sistemde her ülke eşit düzeyde hareket ve karar alma kabiliyetine sahip değildir. Bu durum hem ülkelerin ekonomik imkanları hem askeri güçleri hem de sistemdeki prestij ve ittifak yapılarıyla sınırlanmakta ya da mümkün olmaktadır. Türkiye'nin dünyanın tamamını ilgilendiren ve tamamına etki eden konularda karar alma imkanlarını artırması da bu açıdan önemlidir. Zira böylesi konularda kısıtlı sayıdaki uzmanlaşmış uluslararası gücün arasına Türkiye'nin de dahil olması, hem Türkiye adına hem de dünya adına yeni bir kozmopolitan imkan olarak adlandırılabilir. Dahası dışlayıcı olmayan, kapsayıcı bir kozmopolitan etiğin Türkiye'nin stratejik anlatısının içine dahil edilmesi de son derece önemlidir. Dünyayı "taniyan", "bilen", "onun hakkında bilgi üretebilen" ve bu "uzmanlığıyla" diğer ülkelere "önemli konularda" "yön gösteren" az sayıdaki ve çoğu Batılı ülkenin dünya siyasetindeki direktifinin yetersiz kaldığı ve gerçek anlamda kozmopolitanlaşmaya ihtiyaç duyulduğu bir dönemde, Türkiye'nin Antarktika'daki varlığı son derece önemlidir. Bu anlamda Antarktika'nın neden hem Dünya hem de uluslararası ilişkiler açısından önemli olduğunu anlamak için, kıtanın ekolojik önemi ve etkilerine odaklanmak yerinde olacaktır.

ANTARKTİKA’NIN EKOLOJİK ÖNEMİ, DEĞİŞİMİ VE ETKİLERİ

Antarktika, 20. yüzyılın başında doğanın evcilleştirilmemiş gücünü simgeleyen ıssız¹ ve vahşi bir toprak parçası olarak görülürken 21. Yüzyılın ilk çeyreğinde son derece hassas ve korunması gereken bir kıta şeklinde temsil edilmeye başlanmış ve bu vesileyle giderek uluslararası gündemin bir parçası haline gelmiştir (Howkins, 2011:181). Bu bakış açısı değişikliğinde iki olay önemli rol oynamıştır. Bunlardan ilki Antarktika Weddell Denizi’ndeki Britanya Halley Üssü’nde gözlem yapmakta olan Jonathan Shanklin, Brian Gardiner ve Joe Farman adlı üç bilim insanının ozon tabakasındaki deliği 1985 yılında keşfederek Nature Dergisi’nde yayınladıkları bir mektupla bilim dünyasına iletmeleri ve deliğin büyümesinde halokarbon salınımı artışının etkili olduğunu ileri sürmeleridir. İkinci olay ise bundan tam 17 yıl sonra Antarktika Yarımadası’nda yer alan 3250 km²’lik Larsen B Buzulunun çökmesi ve denize karışarak erimeye başlaması ile dünyanın dikkatinin Antarktika’ya çevrilmesidir. Bu iki olay Antarktika’nın bugün dünyanın en önemli sorunlarından biri olarak düşünülen iklim değişikliği ve küresel ısınmada merkezi bir role sahip olduğunun altını çizmekle kalmamakta Antarktika kıtasının ekolojik anlamdaki önemini de vurgulamaktadır.

Antarktika’nın yüzde 97’si buzlarla kaplıdır. Kitada herhangi bir ağaç ya da çalılık alan bulunmamaktadır. Kıtanın buzlarla kaplı olmayan kısımlarında yalnızca Antarktika’ya özel ince yapraklı hasır otları ve mercan otları bulunmaktadır. Ancak uzun bir süre boyunca bir buz çölü olarak tahayyül edilen kıtadaki bu bitki türleri küresel ısınmanın etkisiyle son on yılda rekor düzeyde artış göstermektedir (Weston, 2022). Aslında Güney Okyanusu ile beraber düşünülmesi gereken kıta, bunların dışında pek çok deniz bitkisi ve hayvan türüne de ev sahipliği yaparak dünya ekosisteminde tahmin edilenden çok daha karmaşık etkilere sahiptir. Dolayısıyla Antarktika’yı bilimsel anlamda ilginç kılan noktalardan biri de deniz biyoçeşitliliğidir. Güney Okyanusu üç yüzden fazla balık türünün yanında beyaz balina, mavi balina, katil balina, yunus, fok, deniz fili, deniz aslanı, penguen, fırtına kuşu ve karabatak gibi türleri ve bu türlerin temel besin kaynağı olan ve kril adı verilen kırmızı kabuklu canlıları barındırmaktadır (Lavorel, 2021: 85).

Bu biyoçeşitliliğin yanı sıra, 1991 yılında Antarktika Anlaşması’na ek olarak imzalanan Madrid Protokolü² ile barışa ve bilime adanan bir kıta olan Antarktika özellikle iklimbilim, jeoloji, buzulbilim, deniz ve kara biyolojisi gibi alanlarda yapılan çalışmalar ile küresel bir açık hava laboratuvarı gibidir (Howkins, 2011: 186). Kıtanın yüksek enlemlerde bulunması ozon tabakasındaki delik gibi üst atmosfer tabakasında gerçekleşen olayları izlemeyi kolaylaştırırken bölgedeki manyetik kutuplar jeofizik alanındaki çalışmaların yapılmasına olanak sağlamaktadır. Sert iklim koşullarının hüküm sürdüğü kıtada bitki ve hayvanların bu koşullara uyumu da bilim insanları tarafından incelenmektedir (Leroux, 2000:182). Bu bilimsel çalışmalar arasında iklim değişikliği alanında yapılan çalışmalar önemli bir yer tutmaktadır (Howkins, 2011: 187, Jayaram, 2022: 9). Özellikle iklimbilim alanında Charles David Keeling tarafından Güney Kutbu’nda yapılan karbondioksit ölçümleri oldukça önemlidir, zira bu çalışma ile Keeling ve arkadaşları atmosferde artan karbondioksitin sera etkisine yol açarak küresel ısınmaya yol açabileceğini öne sürmüşlerdir (Howkins, 2011: 187). Keeling ve meslektaşlarının bu iddiası buz çekirdeği araştırmacıları tarafından buzullardan alınan örneklerle desteklenmiştir. İklim değişikliği alanında Antarktika’dan elde edilen veriler hala eksik (Howkins, 2011: 189;

¹ 1909 yılında keşfedilmesine rağmen kıtada 1940’lı yıllarda kurulan bilim üslerine kadar kimse ikamet etmemiştir (Pflieger, 2015: 4).

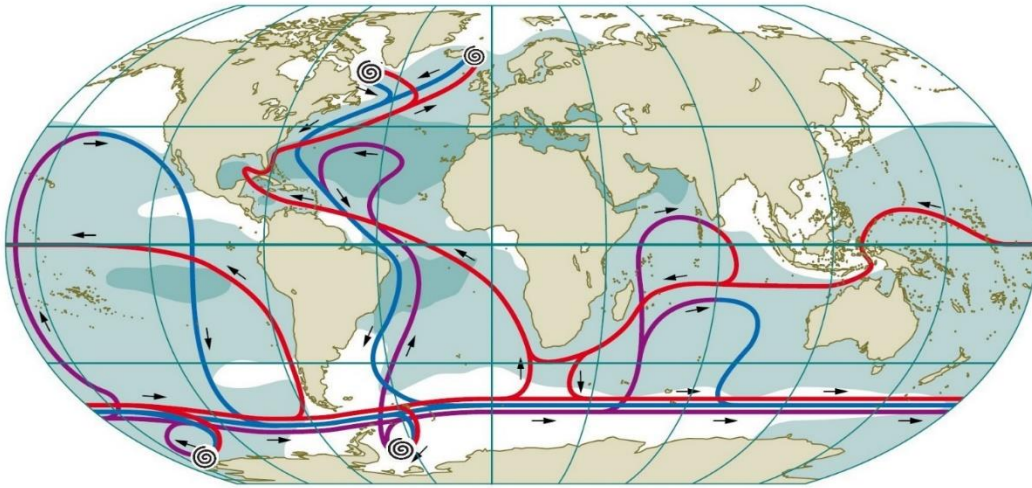
² Antarktika Antlaşması Çevre Koruma Protokolü, (1991).

[https://www.ats.aq/f/protocol.html#:~:text=Sign%C3%A9%20C3%A0%20Madrid%20le%20,science%E2%80%9D%20\(Article%20\), \(15.02.2022\).](https://www.ats.aq/f/protocol.html#:~:text=Sign%C3%A9%20C3%A0%20Madrid%20le%20,science%E2%80%9D%20(Article%20), (15.02.2022).)

Chaturvedi, 2012: 268) ve bu verileri elde etmek oldukça güç olsa da buzullar dünya iklim tarihinin “donmuş” arşivleri (Howkins, 2011: 187) olarak karbondioksit seviyesi ile iklim değişikliği arasında bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur (Howkins, 2011: 189).

Antarktika’yı çevreleyen Güney Okyanusu; Atlantik, Pasifik ve Hint okyanusları arasında bağlantıyı sağlaması bakımından hem iklimlerin oluşumu ve değişikliği hem de ekolojik sistemleri anlamak bakımından hayati bir rol oynamaktadır (Jayaram, 2022: 9). Dünya iklimini düzenleyici etkileri açısından Antarktika’daki iklim değişimi dünyanın geri kalanını etkileyecek düzeydedir (Lavorel, 2021:84). Tabir-i caizse kıtanın iklim değişimi ile dünyanın iklim değişimi göbek bağı ile birbirine bağlıdır. Bu bağlamda, kıtada yaşanan ekolojik değişikliklerin dünya üzerindeki etkisini gözlemlemek son derece önemlidir.

Hükümetler arası İklim Değişikliği Paneli (IPCC)’nin 2001 yılında yayınladığı raporda Antarktika Yarımadası’nda ısınmanın endişe verici düzeye geldiği ve bu durumun buzulların erimesi ile birlikte uzun vadede deniz seviyesinin yükselmesine, okyanuslardaki termohalin döngüsünün yavaşlamasına ve denizdeki ekolojik habitatların değişmesine yol açacağı belirtilmektedir (IPCC, 2001). Yine Britanya Antarktika Araştırmaları’nın 1989-1990 El Kitabı’nda buz tabakasının atmosfer ile olan ısı değişimi ve okyanus ile olan kütle değişimi nedeniyle buzulların incelmesinin tüm dünyanın iklim koşullarını etkileyeceğinin altı çizilmiştir (BAS, 1989-1990’dan alıntılan Howkins, 2011: 191). Antarktika Yarımadası’nın batısının hava sıcaklığında yaşanan üç derece artış ile dünyadaki en hızlı ısınan bölgelerden biri olduğu söylenmektedir (Jayaram, 2022:9). Yine Antarktika Yarımadası’nda buzulların %87’si azalmaktadır ve bu durumun daha sıcak bir Güney Okyanusu’nda Adélie penguenleri başta olmak üzere fok balıkları, albatroslar ve krillerin de yaşam alanlarını tehlikeye sokacağı ve sayılarında azalma yaratacağı belirtilmektedir (Chaturvedi, 2012: 262). Hükümetler arası İklim Değişikliği Paneli’nin 4. Değerlendirme Raporunda 1980-1999 yılları arasında 18 cm’lik deniz seviyesindeki yükselmenin 2090-2099 yılları arasında deniz seviyesinin 59 cm’ye çıkmasının öngörüldüğü not edilmiştir (IPCC, 2007). Bu tespitin denizlere/okyanuslara kıyısı olan pek çok ülke için felaket haberi olduğu aşikardır.

Figür 1 Küresel Termohalin Döngüsü Haritası. Helezonla gösterilen alanlar iklim üzerinde önemli rol oynayan derin su kütle oluşum alanlarıdır.

<http://worldoceanreview.com/en/wor-1/climate-system/great-ocean-currents/>

Antarktika’da yaşanan hızlı ısınmanın aynı zamanda denizin asitlenmesine (Jayatam, 2022: 8) ve değişen yağış modellerine de yol açması beklenmektedir. Yağış modellerindeki değişimin de kuraklık, susuzluk ve gıda güvenliği konularında problemler yaratabileceği öngörülmektedir (Canberra, Defense White Paper, 2009’dan aktaran Chaturvedi, 2012: 266). Hali hazırda dünyadaki su ve gıda güvenliği sorunları düşünüldüğünde bu durumun son derece kritik etkiler barındırdığının vurgulanması gerekir.

Küresel ısınma ve iklim değişikliğinin yanı sıra hem yasal hem de yasa dışı balıkçılık bölgede giderek artmaktadır. Endüstriyel balıkçılık, özellikle de kril balıkçılığı, balina avı, balıkçılık kotalarının ve balıkçılık yapılabilecek alanların artırılması talepleri, kabaca ticari kullanım için biyolojik mikroorganizmaların araştırılması anlamına gelen biyoprospeksiyon ve turizm³ de Antarktika için ekolojik tehlike arz eden durumlar olarak sıralanabilir (Lavorel, 2021:86-87; Jayaram, 2022:9).

“Dünyanın geri kalanına coğrafi olarak uzak ama ekolojik etkileri açısından yakın kıta Antarktika” (Chaturvedi, 2012: 262)’nin ekolojik durumunu korumak için Antarktika Anlaşma Sistemi tarafından birtakım önlemler alınmıştır. 1 Aralık 1959 tarihinde Washington’da imzalanan Antarktika Anlaşması doğrudan çevre ile ilgili önlemler almaya da kıtada nükleer patlamaları ve radyoaktif atıkları engellemiş ayrıca imzacı devletlerin kıtada bulunan bitki örtüsü ve hayvanları korumaya yönelik önlemler almaları gerektiğini belirtmiştir. 1972 yılında imzalanan Londra Konvansiyonu ya da “Antarktik Ayı Balıklarının Koruma Sözleşmesi”, Antarktika’da ayı balıklarının avlanmasını engellemiştir. 1980 yılında aşırı avlanmayı ve kril popülasyonunun yok olmasını engellemek amacıyla Deniz Canlı Kaynaklarının Korunması Hususunda Sözleşme imzalanmıştır. Bu sözleşme ile balıkçılıkta avlanma kotaları getirilmiş ve insani aktivitelerin sınırlandırıldığı hatta yasaklandığı koruma altına alınmış deniz alanları oluşturulmuştur. 1991 yılında imzalanan Madrid Protokolü (Antarktika Antlaşması Çevre Koruma Protokolü) çevre koruma alanında atılan en önemli adımdır. Kıtayı” barışa ve bilime adanan doğal bir rezerv olarak” tanımlayan sözleşme her türlü aktivitenin önceden alınan izne tabi tutulmasını zorunlu kılmıştır. Ayrıca her türlü insani aktiviteden önce çevre etki etütleri yapılması öngörülmüştür. Bu sözleşmenin çevre açısından en önemli getirisi kıtada maden araştırmalarını özellikle hidrokarbür araştırmalarını yasaklamasıdır. Sözleşmenin 2048’de son bulacağı iddia edilse de böyle bir zorunluluk olmamakla birlikte, değişen iklim şartları, maddi ihtiyaçlar ve jeopolitik mücadeleler ekseninde bu durumun değişmesi oldukça mümkün görülmektedir. İmzacı devletlerden gelecek talep doğrultusunda bazı maddelerin gözden geçirilebilmesi dolayısıyla mümkün hale gelecektir (Lavorel, 2021: 85-86).

ANTARKTİKA ANTLAŞMA SİSTEMİ: BİLİMSEL, SİYASİ VE ETİK ÇIKMAZLAR

Öte yandan tüm dünyaya uzaklığına rağmen ekolojik etkileri açısından yakınlığı Antarktika’yı jeopolitik olarak da önemli bir hale getirmektedir. Zira Soğuk Savaş döneminde barışa ve bilime adanması zaruri hale gelen kıtadaki tüm hak talepleri dondurularak, ortak mirasın devletlerin eşitliği ilkesince korunması mümkün hale geldi. Uluslararası ilişkiler’de devletler resmi olarak eşit egemenlik haklarına ve bağımsızlığa sahiptirler. Fakat, pratik boyutta devletlerin güvenliği ve çıkarları söz konusu olduğunda, aralarındaki güç dağılımından, yani güç hiyerarşisinden bahsetmek kaçınılmaz olmaktadır. Çünkü devletler amaçlarına ulaşmak için birbirleri üzerinde askeri olmayan güç araçları da uygulamakta ve otorite tesis etmeye çalışmaktadırlar. Dolayısıyla devletler arası güç hiyerarşisinin tabiiyet ilişkilerini doğurduğunu ve bunun

³ Jayaram’a göre 1990’larda yıllık 5000 olan turist sayısı 2016-2017 yıllarında 45.000’e yükselmiştir (2022: 8).

yalnızca askeri araçlarla olmadığını belirtmek gerekir (Cooley, 2005; Donnelly, 2006; Hobson ve Sharman, 2005; Lake, 2009; Weber, 2000). Özellikle Batılı devletlerin geçmişte daha zayıf ülkelerle ilişkilerini bu bağlama oturtarak, onları tabiiyetleri altına almaya çalıştıkları bilinmektedir. Sömürgeleştirme (kolonizasyon) olarak da adlandırılan bu girişimler, siyasi kontrolü, fiziki işgali ve bir toplumun diğer bir toplum üzerindeki her türlü hakimiyetini ifade eder (Crawford, 2002: 131).

Günümüzde ise resmi olarak sürekli bir ülkeyi ve toplumunu doğrudan işgal ve kontrol altında tutmak sonlanmış olsa da, Batılı ve diğer büyük güçlerin değişik yol ve yöntemlerle etki ve otoritelerini başka ülkeler ve halklar üzerinde devam ettirdikleri ileri sürülmektedir. “Yeni-sömürgecilik” (Neo-kolonializm) olarak ifade edilen bu fikir ve pratikler Batılı ve diğer emperyal güçlerin çıkarlarını devam ettirmektedir. Bir başka ifadeyle yeni-sömürgecilik, ekonomi ve uluslararası hukuk başta olmak üzere çeşitli alanlarda üstünlük kurarak dolaylı bir biçimde politik kontrolün devamlılığının sağlanmasıdır (Duffield, 2001; Grovogui, 1996, Hkrumah, 1966).

Etik bakımdan ise sömürü zayıf ülkelerin araçsallaştırılarak nesne konumlarının devamını sağlamaktadır ve ilişkilerin eşitsiz gelişmesi, zayıf ülkelerin ve ulusların gerçek bir *ahlaki fail/özne* olarak ortaya çıkmasını engellemektedir. Çünkü öznellik ve kimlik bilgi/iktidarın ürünüdür (Foucault, 1980: 73-74). Büyük güçler de sömürgeleştirdikleri topraklardaki iktidar ve düzenlerinde kendi çıkarlarına uyan araçsal kimlik ve öznellikler inşa etmişlerdir.

Üstünlük kurmanın politik güç ve kontrolü getirmesi esasen bilginin üretilmesine/işlenmesine dayanmaktadır (Foucault, 1980). Nitekim, özellikle Keşifler Çağı'nın ardından Batılılar kendilerini özne olarak betimleyerek, “Doğulular” olarak adlandırılan az gelişmiş toplumları ise bir araştırma nesnesi haline getirip, Asya ve Afrika başta olmak üzere batı dışı toplumların tarihleri, dilleri, dinleri ve kültürleri üzerinde çalışmış, onlar hakkında bilgi üretmiş; ve bu bilginin de onları temsil etmesini sağlamışlardır. Fakat bu üretilen bilgiye göre Batılılar “ilerlemeci”, “üstün” ve “yönetme hakkına sahip” bir kültürle resmedilirken; “Doğulular”, “geri”, “aşağı” ve “yönetilmeye mahkûm” bir kültürle tasnif edilmişler, dünyayı Avrupa'nın kendi arasındaki alan kapma mücadelesindeki bir çıkar alanları coğrafyaları olarak politize etmişlerdir. Bu politik sistem, ilerlemiş rakipler ve geri kalmış “ilerletilecek” bölgeler olarak bir ayrışmayı getirmiştir. Dolayısıyla, sömürgeci güçler yalnızca fiziksel bir güce dayalı üstünlükle değil, sözde nesnel bir bilgi iktidarı üzerinden de dünya siyasetini paylaşarak yönlendirmişlerdir. Diğer bir deyişle, Batı'nın hiyerarşik üstünlüğü, Batı dışında kalan dünya hakkında ürettiği bilgiyi kendi çıkarlarına uygun biçimde tanımlayarak da başarmaktadırlar (Said, 1998). Ancak bu tarz bir bilgi üretimi nesnel değil, son derece öznel, tek taraflı ve dahası *dışlayıcı* bir sömürme amacını taşıyan bir girişim olarak karşımıza çıkmaktadır.

Uluslararası alanda tabiiyet ilişkilerinin çıkış noktası “bilgi hiyerarşisinin” kurulmasıdır. Bu bağlamda, bilgiyi üretenlerin epistemik bir topluluk/cemaat olduğu söylenebilir. Epistemik topluluk, uzmanlık ve becerileriyle belirli bir alanda çalışan ve o alandaki politikalara etki eden bir profesyoneller ağıdır. Söz konusu profesyoneller ve uzmanlar, toplumun ilerlemesine dönük olarak belirli inanç ve normları paylaştıkları için o epistemik topluluğu oluştururlar. Epistemik topluluklar, etmen fikirlerin ve inançların oluşmasında önemli bir role sahip olmalarından dolayı, politika süreçlerine katılımında hangi aktörlerin meşru olduğunu belirlemeye yardım etmelerinin ve çıkar çatışmalarının sonuçlarına etki etmenin yanında, devlet çıkarlarını ve tercihlerini belirlemede yardım etmektedirler. Kısacası, epistemik toplulukları incelemek siyasette aktörü ve politika oluşumunu anlamının bir yoludur (Haas, 1992; 2001: 11579). Bilgi üretimiyle bir epistemik topluluk, ait olduğu toplumun/ulusun ilerlemesini sağlamakta ve hiyerarşik bilgi üstünlüğünü öne

sürebilmektedir. Böylece, bilgi üretiminde geri kalan toplumların ve ülkelerin kendine tabi olmasını sağlayabilir. Bu da başlı başına etik-siyasi anlamı ve sonuçları olan bir sürece işaret etmektedir.

Antarktika'yı barışçıl bilimsel araştırmaların yapılacağı bir kıta olarak ilan eden Antarktika Antlaşması Sistemi'ni kuran ve sisteme daha sonrasında danışman/istişari ülke olarak dahil olan devletler de Antarktika özelinde epistemik bir topluluğu teşkil etmektedirler. Epistemik topluluk bağlamında Sistem, bilim, siyaset ve etiğin iç içe geçtiği bazı uluslararası çıkmazlara sahiptir. Antarktika Antlaşması kapsamında Batılı ve bazı diğer büyük güçlerin Antarktika üzerinde yürüttüğü bilimsel araştırma ve çalışmalar da bu alanda bir bilgi hiyerarşisi kurmuş, aynı zamanda burada üretilen bilgi siyaseten dışlayıcı bir araç haline gelmiştir (Hemmings, 2022, Yao, 2021; Young, 1989: 64). Daha açık ifade etmek gerekirse, Antarktika Antlaşması "önemli derecede" bilimsel faaliyeti burada var olmak için şart koşmakta, bu yüzden de bir çok az gelişmiş ülke hem maddi hem de bilimsel kapasite yetersizliklerinden dolayı söz konusu bilimsel faaliyetlere dahil olamamaktadır. Böylece Antarktika hakkında üretilen bilgi yalnızca nesnel olmamakta, belirli epistemik topluluklara ve onların temsilcisi devletlere ait olmakta; bu da bilimsel ve siyasi bakımdan zayıf ülkelerin büyük güçlere tabiiyet ilişkilerini ortaya çıkarmaktadır. Dolayısıyla Antarktika'nın, örtük bir yeni emperyalizm ya da yeni-sömürgeciliğin bir aracı haline geldiğini söylemek mümkündür (Dodds, 2006; Mancilla, 2022, Scott, 2011). Antarktika'da üretilen bilginin burası hakkında söz söylemek ve eylemde bulunmak için meşruiyetin kaynağı olarak kabul edilmesi, ülkeler arasında eşitsiz, dışlayıcı ve sömürücü ilişkilerin ortaya çıkmasının temel nedenidir. Halbuki Antarktika herhangi bir devletin egemenlik alanı dışında, insanlığın evrensel ortak varlığı olarak kabul edilmektedir (Birleşmiş Milletler, 1987).

Ülke	İmza	Danışman Statüsü	Beklediği Süre	Çevre Protokolü	CCAS	CCAMLR
Türkiye	24 Ocak 1996			27 Ekim 2017		
1-Almanya	5 Şubat 1979	3 Mart 1981	2 yıl	14 Ocak 1998	X	X
2-Amerika Birleşik Devletleri	23 Haz 1961	23 Haz 1961		14 Ocak 1998	X	
3-Arjantin	23 Haz 1961	23 Haz 1961		14 Ocak 1998	X	X
4-Avustralya	23 Haz 1961	23 Haz 1961		14 Ocak 1998	X	X
5-Belçika	23 Haz 1961	23 Haz 1961		14 Ocak 1998	X	X
6-Birleşik Krallık	23 Haz 1961	23 Haz 1961		14 Ocak 1998	X	
7-Brezilya	16 Mayıs 1975	27 Eylül 1983	8 yıl	14 Ocak 1998	X	X

8-Bulgaristan	11 Eylül 1978	5 Haz 1998	10 yıl	21 May 1998		X
9-Çekya	1 Ocak 1993	1 Nisan 2014	21 yıl	24 Eyl 2004		
10-Çin	8 Haz 1983	7 Ekim 1985	2 yıl	14 Ocak 1998		X
11-Ekvador	15 Eylül 1987	19 Kasım 1990	3 yıl	14 Ocak 1998		
12-Finlandiya	15 Mayıs 1984	20 Ekim 1989	5 yıl	14 Ocak 1998		X
13-Fransa	23 Haz 1961	23 Haz 1961		14 Ocak 1998	X	X
14-Güney Afrika	23 Haz 1961	23 Haz 1961		14 Ocak 1998	X	
15-Hindistan	19 Ağu 1983	12 Eylül 1983	3 Hafta	14 Ocak 1998		X
16-Hollanda	30 Mart 1967	19 Kasım 1990	23 yıl	14 Ocak 1998		
17-İspanya	31 Mart 1982	21 Eyl 1988	6 yıl	14 Ocak 1998		
18-İsveç	24 Nisan 1984	21 Eyl 1988	4 yıl	14 Ocak 1998		
19-İtalya	18 Mart 1981	5 Ekim 1987	6 yıl	14 Ocak 1998	X	X
20-Japonya	23 Haz 1961	23 Haz 1961		14 Ocak 1998	X	X
21-Kore (ROK)	28 Kasım 1986	9 Ekim 1989	3 yıl	14 Ocak 1998		
22-Norveç	23 Haz 1961	23 Haz 1961		14 Ocak 1998	X	
23-Peru	10 Nisan 1981	9 Ekim 1989	8 yıl	14 Ocak 1998		
24-Polonya	23 Haz 1961	29 Tem 1977		14 Ocak 1998	X	

25-Rusya Federasyonu	23 Haz 1961	23 Haz 1961		14 Ocak 1998	X	
26-Şili	23 Haz 1961	23 Haz 1961		14 Ocak 1998	X	X
27-Ukrayna	28 Ekim 1992	4 Haz 2004	12 yıl	24 Haz 2001		
28-Uruguay	11 Ocak 1980	7 Ekim 1985	5 yıl	14 Ocak 1998		
29-Yeni Zelanda	23 Haz 1961	23 Haz 1961		14 Ocak 1998		

Figür 2 Antarktika Antlaşma Sistemi'ne İmzacı ülkelerin danışman statüsünü almak için bekledikleri süre. Üzeri koyu renkte olan ülkeler ilk imzacılar olarak doğrudan danışman statüsünü elde etmişlerdir. Dodds'un (2006) da ifade ettiği gibi bu kabul süreçlerinin standartları ülkeden ülkeye hem süre hem de süreç açısından değişmekte, bu durumsa örtük anlamda post-kolonyal ve oryantalist düşünsel süreçlerin varlığını ifade etmektedir.

Antarktika'nın evrensel ortak varlık kabulü, burası özelinde siyaseten ve etik olarak esasen hiçbir dışlamanın ve tabiiyet ilişkisinin kabul edilebilir olmadığını göstermektedir. Yani, bütün insanlara eşit değer ve hakları sunan Antarktika'nın, insanlar ve ülkeler arasında herhangi bir ahlaki ayrımı ve eşitsizliği reddeden kozmopolitan bir etik ilişkinin alanı olması beklenmektedir. Fakat, söz konusu evrensellik kabulüne rağmen, Antarktika Antlaşması Sistemi'nin bilime yaklaşımı, toplulukçu bir siyasi çerçeveye oturmaktadır. Sistem, Antarktika'da yer almak isteyen ülkeler için evrensel ve kapsayıcı net bilimsel ölçüt veya kriterler sunmaktan uzak kalmaktadır. Bu da Antarktika üzerinde söz sahibi olmanın nihayetinde belirli bir siyasi topluluğun (sistemi kuran devletlerin) onayının alınmasına bağlı olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla, Antarktika'da belirli bir devletler topluluğunun egemen ve ayrıcalıklı olduğu bir uluslararası siyasi yapı ve anlayışın tesis edildiğinden bahsedilebilir. Sonuç olarak, Antarktika Antlaşması Sistemi, bu sistemin/topluluğun dışında kalan devletlerin bilimsel ve dolayısıyla siyasi bakımdan tabiiyet ilişkisi içine alınmasının yanında, sisteme/topluluğa dahil olmak isteyenleri de ayrıca siyasi tabiiyete mecbur bırakabilmektedir.

SONUÇ

Türkiye için Antarktika'ya dair bazı politika önerilerinin yapılması mümkündür. Birincisi, Türkiye'nin Antarktika'nın kozmopolitan/evrensel bir anlamının olduğunu, paylaşımına kapalı kalmasının önemini, tabiiyet ilişkilerinin bir aracı olmaması gerektiğini bütün uluslararası platformlarda vurgulaması gerekir. Bu bağlamda, Türkiye hem klasik diplomatik yollarla hem de "akademik/bilimsel diplomasi" yürüterek Antarktika'nın insanlığın ortak mirası olduğunu ve bu ortak mirasın mümkün olduğunca geniş katılımlı bir şekilde korunması gerektiğini vurgulamalıdır. Bu vurgu mevcut sistemi bir yandan onaylamakta, diğer yandansa onun kısıtlayıcı ve dışlayıcı diğer yönlerini revize etme amacına yönelik olmalıdır. Zira kıtanın orta ve uzun vadede yeni bir sömürü alanına dönüşmemesi için Türkiye bu sorumluluğa uygun ve dengeli bir diplomasi tercih etmelidir. Ayrıca, akademik diplomasiyi Antarktika hakkında bilimsel yayınların sayısını ve kalitesini artırarak da desteklerken, bu imkana sahip olmayan ülkelerin akademisyenlerine de bu anlamda

destek olmalıdır. Diğer bir deyişle akademik diplomasi, değişim programları ve ittifaklar ülkenin elini bu anlamda güçlendirecek unsurlardır.

İkinci olarak Türkiye, “evrensel ortak varlık” olan Antarktika’daki varlığını, tabiiyet ilişkilerini benimseyen Batılı ve diğer büyük güçlerden farklı, kapsayıcı bilgi ve retorik üretme üzerine kurmalıdır. Antarktika hakkında bilgi üreten “epistemik bir topluluğun” gerçek anlamda kozmopolitanlaşması için Türkiye’nin sömürgeci ve toplulukçu yaklaşımlardan kendini farklılaştırmayı ön plana alması gerekmektedir. Aksi bir durum Türkiye’nin imajı ve yumuşak gücü için faydalı olmaz.

Son olarak, Dünya’nın en büyük beşinci kıtası olan Antarktika yüz yılı aşkın bir süredir keşfedilmeye devam etmektedir. Bu keşiflerse herhangi bir ülkenin tek başına yetebileceğinden daha fazla iş birliğine ihtiyaç duymaktadır. Bu anlamda Türkiye’nin havadan yapılan bilimsel keşif ve teftişlere ayırabileceği Antarktika’ya özel bir ekibin kurulması ve bu ekibin diğer ülkelerin bilimsel üsleriyle bu amaçla angaje olarak çalışması Türkiye’nin danışman üyelik statüsünü kazanması sürecini hızlandıracaktır.

KAYNAKÇA

- BİLGİÇ, A. (2021). “Turkey’s Antarctic Quest”, The RUSI Journal, 166(6-7): 64-72.
- BİRLEŞMİŞ MİLLETLER. (1987). “Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future”, <https://digitalibrary.un.org/record/139811>, (02.11.2022).
- BUCHANAN, E. (2022). “Antarctica in the gray zone”, Australian Journal of International Affairs, 76(3): 324-339.
- BUHARİ GÜLMEZ, D. & AYDIN DİKMEN, B. (2021). “Gezegensel Siyaset Manifestosunun Ardından Yeşil Teorinin Uluslararası İlişkilerdeki Konumu”, Uluslararası İlişkiler, Çevrimiçi Erken Yayın, ss. 1-20, DOI: 10.33458/uidergisi.1054551
- CHATURVEDI, S. (2012). “The Antarctic ‘Climate Security’ Dilemma and the Future of Antarctic Governance”, (Ed.) HEMMING, A. ROTHWELL, D. ve SCOTT, K., Antarctic Security in a Global Context, Routledge, London.
- COOLEY, A. (2005). Logics of Hierarchy: The Organization of Empires, States, and Military Occupations, Cornell University Press, Ithaca, NY.
- CRAWFORD, N. C. (2002). Argument and Change in World Politics: Ethics, Decolonization, and Humanitarian Intervention, Cambridge University Press, New York.
- DEPLEDGE, D., KENNEDY-PIPE, C. ve BİLGİÇ, A. (2020). “Turkey: A New Polar Power?”, RUSI, 40(3): 1-3.
- DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI. (2022). “Türkiye’nin Girişimci ve İnsani Dış Politikası”, <https://www.mfa.gov.tr/dis-politika-genel.tr.mfa>, (03.11.2022).
- DODDS, K. J. (2006). “Post-colonial Antarctica: An Emerging Engagement”, Polar Record, 42(1): 59-70.
- DONNELLY, J. (2006). “Sovereign Inequalities and Hierarchy in Anarchy: American Power and International Society”, European Journal of International Relations, 12(2): 139-170.

- DUFFIELD, M. (2001). *Global Governance and the New Wars: The Merging of Development and Security*, Zed Books Ltd., Londra.
- FOUCAULT, M. (1980). *Power/Knowledge: Selected Interviews and Other Writings, 1972-1977*, Pantheon Books, New York.
- GROVOGUI, S. N. (1996). *Sovereigns, Quasi Sovereigns, and Africans: Race and Self-Determination in International Law*, University of Minnesota Press, Minneapolis.
- HAAS, P. M. (1992). "Introduction: epistemic communities and international policy coordination", *International Organization*, 46(1): 1-35.
- HAAS, P. M. (2001). "Policy Knowledge: Epistemic Communities", (Ed.) SMELSER N. J. ve BALTES B. *International Encyclopaedia of the Social and Behavioral Sciences*, ss. 11578-11586.
- HEMMINGS, A. D., ROTHWELL D. R., & SCOTT, K. N., (2012). *Antarctic Security in the Twenty-First Century*, Routledge, London.
- HEMMINGS, A. D. (2022). "The Functional Exclusion of Least Developed Countries from the Antarctic Regime", *The Polar Journal*, 12(1): 88-107.
- HOBSON J. M. ve SHARMAN, J.C. (2005). "The Enduring Place of Hierarchy in World Politics: Tracing the Social Logic of Hierarchy and Political Change", *European Journal of International Relations*, 11(1): 63-98.
- HOWKINS, A. (2011). "Melting Empires? Climate Change and Politics in Antarctica Since the International Geophysical Year", *Osiris*, 26:180-97.
- IPCC (2007). *Climate Change 2007: Synthesis Report. Contribution of Working Groups I, II and III to the Fourth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change*, https://www.ipcc.ch/site/assets/uploads/2018/02/ar4_syr_full_report.pdf, (15.02.2022)
- Climate Change 2001: Impacts, Adaptation, and Vulnerability, https://www.ipcc.ch/site/assets/uploads/2018/03/WGII_TAR_full_report-2.pdf, (15.02.2022)
- JAYARAM D. (2022). "Geopolitics, Environmental Change and Antarctic Governance: A Region in Need of a Transformative Approach to Science Diplomacy", (Ed.) KHARE, N., *Assessing the Antarctic Environment from a Climate Change Perspective, An Integrated Approach*, Springer, New Delhi.
- LAKE, D. (2009). *Hierarchy in International Relations*, Cornell University Press, Ithaca, NY.
- LAVOREL, S. (2021). "La protection de l'environnement austral, enjeu mondial ", *Diplomatie*, 109: 84–87.
- LEANE, E. & MCGEE, J. (2020). *Anthropocene Antarctica*, Routledge, Londra.
- LEROUX, E. (2000). "La sauvegarde de l'environnement antarctique, quarante ans après le traité originel ou l'émergence d'une conscience écologique", *Revue Juridique de l'Environnement*, 2 : 179-196.
- MANCILLA, A. (2022). "South American Claims in Antarctica: Colonial Malgré Tout", *The Polar Journal*, 12(1): 22-41.
- NAYLOR, S., SIEGERT, M., DEAN, K., & TURCHETTI, S. (2008). *Science, geopolitics and the governance of Antarctica*. *Nature*, 143-145.

- NKRUMAH, K. (1966). *Neo-Colonialism: The Last Stage of Imperialism*, International Publishers, New York.
- ÖZTÜRK, B. (2015). *Neden Antarktika?*, E Yayınları, İstanbul.
- SAID, E. W. (1998). *Oryantalizm (Doğubilim): Sömürgeciliğin Keşif Kolu*, İrfan Yayıncılık, İstanbul.
- SCOTT, S. V. (2011). "Ingenious and Innocuous? Article IV of the Antarctic Treaty System as Imperialism", *The Polar Journal*, 1(1): 51-62.
- TÜBİTAK (2018). "Ulusal Kutup Bilim Programı", https://kare.mam.tubitak.gov.tr/sites/images/kare_mam/ulusal_kutup_bilim_programi.pdf, (03.11.2022)
- WEBER, K. (2000). *Hierarchy Amidst Anarchy: Transaction Costs and Institutional Choice*, State University of New York Press, Albany, NY.
- WESTON, P. (2022). "Flourishing plants show warming Antarctica undergoing 'major change'", *The Guardian*. <https://www.theguardian.com/environment/2022/feb/14/flourishing-plants-show-warming-antarctica-undergoing-major-change-aoe>, (3.11.2022).
- YAO, J. (2021). "An International Hierarchy of Science: Conquest, Cooperation, and the 1959 Antarctic Treaty System", *European Journal of International Relations*, 27(4): 995-1019.
- YEŞİLTAŞ, M. & PİRİNÇÇİ, F. (2020). *Küresel Dönüşüm Sürecinde Türkiye'nin Büyük Stratejisi*, Seta Yayınları, Ankara.
- YOUNG, O. R. (1989). *International Cooperation: Building Regimes for Natural Resources and the Environment*, Cornell University Press, Ithaca, NY.
- ZENGİN, D. (2019). "Antarktika'da Türk Bilimsel Araştırma Kampı Kuruldu", <https://www.aa.com.tr/tr/antarktika-bilim-seferi/antarktikada-turk-bilimsel-arastirma-kampi-kuruldu/1402147>, (03.11.2022).